

'...de opvoeding van de katholieke vrouwelijke jeugd'

De eerste 70 jaar Agnesschool, 1876 - 1946

Carla Rentinck, Johan Klein, Tonny de Jong - van Vliet en Rinus Verwey

Dit jaar is het 100 jaar geleden dat in de Kloosterstraat een nieuw schoolgebouw in gebruik werd genomen. Naar algemeen aangenomen werd was dit het begin van het rooms-katholieke meisjesonderwijs te IJsselstein. Nader onderzoek leerde al snel dat dit onderwijs al zo'n dertig jaar eerder van start ging en dat het jaar 1905 zo veel was als een nieuwe fase in de ontwikkeling ervan.

Uit de schaars bewaard gebleven archiefstukken en de door oud-leerlingen aangereikte persoonlijke herinneringen zijn de samenstellers er in geslaagd een beeld te schetsen van de eerste 70 jaar van deze vorm van bijzonder onderwijs.

Hierbij is gebruik gemaakt van de geschreven annalen van de school en zijn oud-leerlingen geïnterviewd. Gekozen is om in deze publicatie de geschiedenis te laten eindigen bij het einde van de oorlog. In een vervolpublicatie zal de na-oorlogse geschiedenis worden beschreven.

Inleiding

Begin 19de eeuw werden openbare scholen door de overheid gesticht en gesubsidiëerd. Wilde men particulier onderwijs volgen dan diende men dat zelf te bekostigen. Vooral van rooms-katholieke zijde kwam men hiertegen in verzet. Later volgde steun uit de rechterzijde van de protestantse politiek. 'Vrijheid van onderwijs' was de gemeenschappelijke eis. Dit verzet wordt ook wel 'de Schoolstrijd' genoemd. Bij de grondwetsherziening van 1848 werd uiteindelijk het beginsel van vrijheid van onderwijs opgenomen. Deze grondwetsherziening maakte een nieuwe wet op het lager onderwijs noodzakelijk die negen jaar later tot stand kwam. Maar vrijheid betekende nog geen gelijkheid! De confessionele partijen waren het niet eens met de nieuwe wet. De kinderen zouden wel worden opgeleid in de context van christelijke en maatschappelijke deugden, maar lessen in godsdienstige beginselen werden geweerd. Subsidies werden alleen aan 'neutrale' scholen verstrekt. Volgens de confessionelen kon dat niet, want het geven van onderwijs moest meer zijn dan het bijbrengen van kennis. Het opvoedend element kon niet los worden gezien van de godsdienstige overtuiging. De schoolstrijd ging dus door. In lijn met de rooms-katholieke profilering (de befaamde verzuiling) in de tweede helft van de 19de eeuw stimuleerden de Nederlandse bisschoppen met het 'onderwijsmandement' van 1868 het stichten van scholen voor katholiek bijzonder onderwijs. Dat werd echter financieel bemoeilijkt door de schoolwet 'Kappeyne' van 1878. Deze wet verbeterde wel de kwaliteit van het onderwijs, maar bracht geen subsidie. De kosten van het bijzonder onderwijs werden alleen maar verhoogd door de strenge

regels voor de bouw en inrichting van de schoollokalen met richtlijnen voor het aantal leerlingen in één klas. De rooms-katholieken, onder leiding van de priester-staatsman en schrijver Herman Schaepman en de protestanten onder leiding van de calvinistische anti-revolutionaire hoogleraar Abraham Kuyper sloegen hierop de handen ineen. Deze samenwerking resulteerde in de eerste coalitie-regering van 1888. Een jaar later kwam de nieuwe schoolwet 'Mackay' die een gedeeltelijke subsidiëring van het bijzonder onderwijs mogelijk maakte. In 1917 werd in de grondwet vastgelegd: *het bijzonder algemeen vormend lager onderwijs, dat aan de bij de wet vastgestelde voorwaarden voldoet, wordt naar dezelfde maatstaf als het openbaar onderwijs uit de openbare kas bekostigd* (artikel 192, nu 200). De wet 'de Visser' in 1920 werkte dit beginsel verder uit. Met deze financiële gelijkstelling kwam er een einde aan de schoolstrijd. Sindsdien is het bijzonder onderwijs tot grote ontwikkeling gekomen.

De Agnesschool begon dus in 1876 onder moeilijke omstandigheden! Men moest het aanvankelijk hebben van onderwijskrachten die bereid waren tegen minieme vergoedingen te werken. Deze onderwijskrachten werden vooral gevonden in kringen van kloosterorden.

De zusters komen

In 1868 (het jaar van het mandement) kocht de rooms-katholieke parochie te IJsselstein de (huidige) panden 5a en 7 in de Kloosterstraat met het doel daar een school te stichten. Volgens de annalen van de zusters verlangde de aartsbischop uitdrukkelijk dat de stichting te IJsselstein door de Zusters van Onze Lieve Vrouw uit Amersfoort zou worden bediend. Deze orde kwam oorspronkelijk

Hermanus Schaepman (1844-1903), rooms-katholiek geestelijke, schrijver en staatsman, was in zijn tijd politiek emancipator van de nederlandse rooms-katholieken en zocht toenadering tot de anti-revolutionairen. De schoolstrijd en de kiesrechtstrijd maakten hem populair.

uit Frankrijk. In het begin werden de zusters dan ook 'soeur' (spreek uit: seur) genoemd. In de loop der jaren veranderde dat in 'zuster'. Deze orde had als doel: de opvoeding van de katholieke vrouwelijke jeugd.

Uit de annalen van de zusters hebben we veel gegevens mogen halen.

Op verzoek van 'Zijne Eerwaarde Deken J.W. van Leuffen', pastoor te IJsselstein, kwamen op 7 september 1876 vijf zusters uit Amersfoort naar IJsselstein. Het waren zusters: Maria Crescentia, Maria Melanie, Maria Ildephonse, Maria Ludgardus en Maria Antonine. Voor de komst van de zusters was het volgende in

2. Embleem van de zusterorde 'de zusters van Onze Lieve Vrouw' uit Amersfoort. Onder het embleem de tekst 'tot Christus door Maria'.

3 en 4. Twee situaties van de Kloosterstraat rond 1900. Links het 17de eeuwse gevelbeeld van voor de nieuwbouw en rechts de ingepaste nieuwbouw van 1905. De nieuwe panden herbergden het r.k. oudemannenhuis en de r.k. school voor lager onderwijs. (foto's collectie M. Berkien)

gereedheid gebracht: *'benodigdheden van de slaapkamer, een paar kruisbeelden, tafels, stoelen. Aan klok of schel was niet gedacht, zodat de dagorde geruime tijd zowat op het gevoel gevolgd moest worden'*

De rooms-katholieke inwoners van IJsselstein toonden hun blijdschap met de komst van de zusters door voor de

nodige etensvoorraad te zorgen:

- 1 pond gemalen koffie
- 1 maaltje stoofperen
- 1 pond suiker
- 3 gemarineerde haringen
- 1 krentenbrood
- 1 flesje mosterd
- 1 schaal poffertjes

Agnes

De Heilige Agnes van Rome was een dochter uit een voorname Romeinse familie. Omdat ze een huwelijk afwees werd ze in een bordeel geplaatst, maar haar naaktheid werd bedekt door haar snel groeiende hoofdhaar. Daarna werd ze in het vuur geworpen, dat echter uitdoofde. Ten slotte werd haar keel met een zwaard doorboord. Ze stierf rond het jaar 305 dus de marteldood, naar de legende zegt op twaalfjarige leeftijd. Acht dagen na haar dood zag men een rij maagden bij haar graf, waaronder Agnes zelf met een wit lam in de armen, symbool van de reinheid.

Ze wordt afgebeeld met dat lam in haar armen, een martelaarspalm of een witte lelie. Soms ook op een brandstapel en/ of er ligt een zwaard aan haar voeten. Ze is de patrones van de maagden, kinderen en hoveniers. Haar feestdag valt op 21 januari.

1 kom bouillon
schelvisen

1 kan saliemelk

1 emmer biest

verscheidene bossen hout voor de kachel

De naai- en bewaarschool

Volgens de annalen werden op 11 september 1876 een naai- en een bewaarschool geopend. De eerste weken van de bewaarschool (de vroegere kleuterschool) werden 12 kinderen opgenomen.

'Met Kerstmis was er een uitdeling van kledingstukken aan de armen, zoals: 17 jurken, 66 hemden, 8 jongensbroeken met kielen, 40 boezelaars, 30 meisjesbroeken, 50 paar kousen, 80 dasjes. De inwoners droegen aan deze uitdeling hun steentje bij en stuurden o.a. verscheidene ellen geel katoen, 2 opge maakte hoeden, enz.'

In 1878 wordt de bewaarschool voor het eerst genoemd in de gemeenteverslagen. Ze staat 'o.l.v. eene onderwijzeres met acte hoofdonderwijzeres met twee helpsters'.

Het aantal leerlingen bedroeg toen 138 waarvan 58 jongens en 80 meisjes.

De leerschool

Een jaar later arriveerde na de grote vakantie de zesde zuster, Maria Antonia, op 19 oktober gevolgd door zuster Maria Thimothee. De laatste kreeg als taak een 'leerschool' op te starten.

Op 5 november 1877 werd er in de St. Nicolaaskerk een mis opgedragen, 'met uitstelling van het Allerheiligste, welke voorafgegaan werd door het zingen van den Veni Creator in welke H. Mis Gods milde zegen over het zoolang gewenste werk en over alle weldoeners van het gesticht werd afgesmeekt.'

Vervolgens werd de lagere school officieel geopend. De school telde 16 leerlingen en in de maand december kwamen er nog enkele bij. De school was de eerste jaren nauw verweven met de naai- en bewaarschool. De scholen waren in hetzelfde gebouw gehuisvest. Voor de

Theresia

De bewaarschool werd als eerste gesticht, toegewijd aan de Heilige Theresia.

Theresia van Avila, ook wel Theresia de Grote of Theresia van Jezus genoemd, werd geboren in Avila in 1515. Ze stamde uit een adellijk geslacht als Teresa de Cepada y Ahumada. Op twintigjarige leeftijd trad ze in bij de Karmelietessen van Avila en had er allerlei mystieke ervaringen. Deze schreef ze op. Zij stichtte in 1562 de dochterorde der ongeschoeide Karmelietessen. Ze voerde er het observantisme in. Dat was een

stroming die een strenger naleven van de kloosterregels voorstond. Zij wordt afgebeeld in het habijt van haar orde. Haar belangrijkste attributen zijn een boek, een ganzenveer en een duif op haar schouder of boven haar hoofd die de Heilige Geest voorstelt. Sommige voorstellingen beelden een van haar visioenen uit b.v. met een pijl door haar hart. Ze stierf in 1582 in Alba de Tormes bij Salamanca. Daar werd ze in de kloosterkerk begraven. In 1622 werd ze heilig verklaard. Haar feestdag is 15 oktober. Ze werd o.a. aangeroepen tegen hoofdpijn en hartkwalen.

armen was het onderwijs gratis, de beter bedeelde ouders betaalden schoolgeld. In de loop van het verdere schooljaar kwamen zes leerlingen uit Jutphaas en Benschop de geleerden versterken.

Tevredenheid

Een bezoek van de schoolcommissie leverde in 1878 een positieve waardering op. In de notulen werd vastgelegd: *'Het onderwijs, gegeven door mej. Heuvelmans, (zuster Maria Timothée) laat niets te wensen over, zodat de vorderingen der kinderen zeer beduidend waren'.*

Ter motivatie van de leerlingen werden prestatieprijsen uitgelooft. Op 2 augustus 1878 was de eerste uitreiking: 10 kinderen behaalden de *'Prijs van Volharding'*. Het jaar daarop kregen 47 leer-

lingen deze prijs. Verder lezen we over de eerste jaren van de school:

'1 september 1881, na eene vacantie van 4 weken, de lessen zouden beginnen, gaf de Zeereerw. Heer Deken daags te voren luide op den preekstoel zijne tevredenheid daarvoor te kennen. Z. Eerw. sprak van den blijkbaren zegen, die op het Gesticht en het onderwijs rustte en maande de Ouders en kinderen dringend aan om dat geluk te blijven waarderen'.

Zuster Angelica

In 1883 werd zuster Maria Gudula (A. Visser) opgevolgd door zuster Maria Angelica (V.M. van der Veer). Zij is 50 jaar als hoofd aan de school verbonden geweest! In een bijlage van *het verslag over 'den toestand der Gemeente IJsselstein'* van 1884

Agnesschool

De lagere school wordt in de annalen steeds leerschool genoemd. In de gemeenteverslagen wordt gesproken over een bijzondere lagere school voor meisjes.

Aanvankelijk waren de bewaarschool (kleuterschool), de leerschool en de naaischool nauw met elkaar verweven. Ze kregen geen van allen subsidie. Zowel de bewaarschool als ook de leerschool hadden vanaf de begintijd hun eigen hoofd der school.

De naaischool is altijd naaischool, later modevakschool, genoemd en was waarschijnlijk onderdeel van de leerschool. Er is dus een duidelijk verschil te maken tussen de Theresiaschool (de kleuterschool) en de Agnesschool (lagere school + naaischool).

Volgens rooms-katholieke traditie werd een nieuw gestichte school onder bescherming gesteld van een heilige. Op welk moment de leerschool gewijd is aan de Heilige Agnes is uit dit onderzoek niet duidelijk geworden. In de annalen wordt de naam Agnesschool voor het eerst genoemd op 21 december 1918. Zeker is dat de basisschool in 1876 het levenslicht zag!

5. Zuster Maria Odilia met de zg. 'wandelkap'. Dit type werd gedragen tot 1947.

lezen we o.a. over de IJsselsteinse scholen: 'ze Eene R.C. Parochiale, niet gesubsidiëerde bijzondere School voor "Lager Onderwijs" onder leiding van R.C. geestelijke Zusters, aan het hoofd ervan staat mejuffrouw Veronica Maria van der Veer'.

In 1885 kwam er voor de zusters een grote verandering. Tot dan toe droegen

zij hoeden met voiles. Deze werden nu vervangen door de bij velen nog bekende 'wandelkappen'.

25 jaar in IJsselstein

In 1901 waren de zusters al weer 25 jaar in IJsselstein. In 'De Vijfheerenlanden' van woensdag 18 september 1901 lezen we:

IJsselstein, 9 September

Gisteren werd hier in de parochiekerk van den H. Nicolaas feestelijk herdacht het 25 jarig bestaan van het Gesticht der Eerwaarde Zusters van O.L.V. van Amersfoort, waarvan alhier in 1878 (*) door den toenmaligen pastoor en deken de hoogeerw. Heer J.W. van Leuffen z.g. eene afdeeling is gesticht.

Ten 10 uur nam de H. Hoogmis een aanvang, toen het zangkoor het veni creator spiritus aanhief, waarna het H. misoffer werd opgedragen door den zeer eerwaarden

De groei van de drie scholen, 1881 - 1904

Aantal leerlingen:

	1881	1900	1901	1904
Leerschool	78	85	97	136
Bewaarschool	120	130	142	105
Naaischool	18	30	21	18

De aantallen die de gemeenteverslagen noemen, wijken iets af door de verschillende teldata. In 1900 werd de leerplicht ingevoerd waardoor het aantal leerlingen groeide.

De groei van de drie scholen, 1907 - 1921

	1907	1908	1909	1913	1916	1921
Leerschool	158	162	156	177	192	209
Bewaarschool	113	117	113	110	110	120
Naaischool	24	20	21	22	28	30

heer J.H. van de Vegte, pastoor dezer parochie, bijgestaan door de eerw. Heeren Driesen en Teiboom, respectievelijk kapelaan en assistent, als diaken en subdiaken, terwijl onze geachte stadgenoot, de eerw. heer G.B.H. Schilte, student aan het Aartsbisschoppelijk Seminarium te Rijsenburg, als ceremonialis fungeerde. Na het H. Evangelie betrad de zeer eerw. heer pastoor den kansel en schetste de gewijde redenaar in eene toepasselijke rede de beteekenis van dezen feestdag voor de katholieken van IJsselstein. Met een plechtig te Deum na het einde der H. Mis was deze kerkelijke feestelijkheid ten einde. Uit alle woningen van de r.k. ingezetenen was het nationale dundoek ontrold, en vroolijk wapperden de vlaggen door de straten der stad, ditmaal begunstigd door een heerlijke of liefelijke herfstzon, dat gelijk als bij alle openbare feestdagen, niet alleen aan het geheel een vrolijk aanzien gaf, maar ook nog bovendien de feestelijke stemming van den dag niet weinig verhoogde. Na afloop der kerkelijke plechtigheid begaven vele ouders der kinderen en andere

belangstellenden, alsmede het r.k. parochiaal kerk en armbestuur en de eerw. heeren geestelijken zich naar 't gesticht, dat inwendig fraai was versierd, om aan de eerwaarde overste en de zusters hunne gelukwenschen met dezen feestdag aan te bieden, welke betuigingen van gelukwenschen tot na den namiddag steeds bleef voortduren.

(*) Het jaar 1878 moet zijn 1876, waarschijnlijk een zetfout!

Nieuwbouw

Op 1 januari 1905 telde men 144 leerlingen. Het ging goed met de leerschool. Zo goed dat het schoolgebouw te klein werd. Uitbreiden was niet mogelijk dus werd besloten tot nieuwbouw. In januari 1905 werd de tekening voor het nieuwe gebouw door de aartsbisschop goedgekeurd. Ook de districtschoolopziening akkoord met de plannen. Architect Elbers kreeg de tekenopdracht, aanmer Voorendt de bouwopdracht en gemeente-opzichter Poot voerde het bouwopzicht. Begin februari vertrokken

6. De nieuwbouw van 1905. De oude gebouwen werden gesloopt (zie afb. 3) om plaats te maken voor twee nieuwe gebouwen. Links het r.k. 'oudeliedenhuys' met zusterhuis en rechts de r.k. 'meisjesschool'. Het schoolgebouw had twee ingangen: links twee deuren naar de 'bewaarschool' en rechts de deuren naar de 'leerschool'.

de leerlingen van de naaischool en de oudste kleuters naar de bovenwoning van de weduwe Benschop in de Benschopperstraat. De kleinste kleuters konden tijdelijk terecht in het onderkomen van de r.k. werkliedenvereniging 'St. Jozeph' aan de Utrechtsestraat. Op 8 februari vertrokken de vijf klassen van de leerschool naar het gebouw van de voormalige stadswaag (thans Benschopperstraat 39). Dankzij speciale toestemming van de burgemeester kon

men daar lesgeven. De zusters zelf verhuisden naar 'de zolder van het Antoniusgesticht (gedeelte van het naastgelegen r.k. oude mannenhuis) met hier en daar een schot'.

Hierna kon met de sloop van de oude gebouwen worden begonnen. Op 26 oktober 1905 was het zover dat de nieuwe school ingewijd kon worden en op 30 oktober begonnen de lessen. Het gebouw voldeed nu aan de wettelijke eisen voor toekenning van subsidie dus

werd een aanvraag gedaan. De zusters konden 7 februari in hun nieuwe kloostergebouw annex zusterhuis op het adres Kloosterstraat 7.

Eerste jaren in de nieuwe school

Het schoolgebouw was spoedig al weer te klein zodat zuster Maria Melanie met haar naaischool diende te vertrekken: 'haar lokaal was nodig voor de juffrouw'. Dat was juffrouw van de Berg, die als eerste 'lekenonderwijzeres' werd aangesteld. De naaischool kon terecht in een lokaal van gebouw Concordia aan de Utrechtsestraat. Zuster Maria Melanie startte de bewaarschool bij het begin in 1876 en ging later over naar de naaischool. Na haar pensionering vertrok ze naar Ootmarsum om daar haar laatste jaren in rust door te brengen.

Bets Vink (geb. 1909) kan haar schooljaren nog goed voor de geest halen: "Van de bewaarschool herinner ik me zuster Marita en zuster Antonia. De leerkrachten hadden bijnamen als 'Dikke Drol' en 'Dunne Spies'. Dan was er pastoor Brom. Ik deed eerste communie in de zesde klas. Mijn zus Martha was een jaar ouder, maar die bleef in de zesde zitten. Mijn moeder vroeg de pastoor of ze toch haar communie mocht doen want anders werd het volgend jaar zo duur. Maar de pastoor zei: 'Mijn ja is ja en mijn nee is nee'. Het bleef dus nee. Daarom hebben we samen eerste communie gedaan. Ieder jaar was er 'kindsheidoptocht'. We liepen dan verkleed door de stad. De rijke boerenkinderen hadden eigen mooie kleren. Dat wisten we toen niet dus we vonden dat zij werden voortgetrokken. Wij liepen dan in een witte jurk met witte schoenen. Ook waren er Chineesjes, engeltjes en zo. We hadden ook zondagschool. Dan werden 's zondags na de mis in de pastorie bijbelverhalen verteld. Op de naamdag van de Heilige Agnes kwamen alle

klassen samen in de gang. Daar stond een beeld van de heilige. We zongen dan:

*Patrones van onze scholen
Wees geprezen van uw kind
Dat ik onder uwe hoede
In de deugd genoeg vind
Wil in 't leren mij steeds helpen
Steun mijn bidden sterke Maagd
Dat ik mijn deugd door al uw leden
Aan uw Jezus hem behaag.*

De eerste 4 regels werden dan herhaald. Ik geloof dat er nog meer coupletten waren. Ik herinner me ook zuster Angelica. Bij het schoolafscheid van de kinderen zongen we:

*Zuster Angelica hou je goed
't Spijt ons dat we van je scheiden moet.
U hebt uw hele levenstijd
Zoveel zorgen toegewijd
Zuster Angelica hou je goed.*

Met elf jaar ging ik van school af. Daarna ben ik nog even op de naaischool geweest. We leerden eigenlijk alleen maar verstellen. Naaien heb ik verder thuis geleerd. Oude kleren werden uit elkaar gehaald en je knipte de patronen dan na. Het paste altijd wel iemand! Als het klaar was, zag je wel wat er fout was. B.v. het armgat was te vierkant. Dat wist je dan voor de volgende keer!"

7. Gevelsteen van
het nieuwe con-
plex:
'Opgericht in
jaar 1905
Het kerkbestuur
J.H. v.d. Vegte
past;
A. v. Kippersloot
secre;
C. v.d. Berg
A. v.d. Voorst
B.H. Schilte
penn.'

Kloosterstraat 9

In het boek "Ijsselstein, geschiedenis en architectuur" uit 1989 wordt het voormalige schoolgebouw aan de Kloosterstraat in enkele regels beschreven. Volgens deze beschrijving is de school in 1905 gebouwd in neo-gotische stijl. Deze bouwtrant is lange tijd op vrij grote schaal toegepast; gedurende het grootste deel van de 19de eeuw en ook nog in de eerste twee decennia van de 20ste eeuw. De neo-gotiek ontstond in de romantische eerste helft van de 19de eeuw als een imitatie van de bouwkunst van de middeleeuwen. In ons land viel de bloei van de neo-gotiek samen met de bouw van een enorm aantal religieuze gebouwen na het herstel van de vrijheden van de RK kerk. Vandaar dat deze bouwstijl vaak als een 'katholieke' bouwstijl wordt beschouwd. Eén van de mooiste voorbeelden van deze stijl in ons land is de Ijsselsteinse basiliek.

Met enige fantasie is in het sobere schoolgebouw dezelfde bouwstijl als van de basiliek te herkennen. Met het ernaast gelegen voormalige Oude

Liedenhuis is dat wat makkelijker. Boven in het rechter deel van de voorgevel zijn daar in het metselwerk drie spitsbogen (zie 1) te zien (een kenmerk van de neo-gotiek)

en de boog (zie 2) boven de entree is duidelijk van middeleeuwse kerkbouwstijl afgekeken. De meisjesschool heeft geen spitsbogen. De gemetselde bogen boven de vensters zijn gevormd als een deel van een cirkel (segmentbogen). Duidelijk is te zien dat het gebouw in metselwerk en uitvoering een geheel vormt met het Oude Liedenhuis en gelijktijdig is gebouwd. Met een beetje goede wil kan men de kleine kantelen (zie 3) boven op het rechter deel van de voorgevel als een verwijzing naar de middeleeuwse kastelen kunnen beschouwen. Hetzelfde geldt voor de lijst van "gekarteld" metselwerk (zie 3) waarmee het linker gedeelte van de gevel wordt bekroond. De voorgevel verkeert grotendeels in oorspronkelijke staat. Afgezien van het veranderde raam in het midden op de begane grond, is de raamindeling met vrij kleine ruiten het zelfde gebleven.

8. Kloosterstraat in 1910 gezien vanaf de Utrechtsestraat. Links de in 1905 gebouwde r.k. meisjeschool. Op straat kleuters van de bewaarschool met juffrouw. Let op de hoge stoepen en de postbode.

(foto: collectie M. Berkien)

De verbouwing van 1919

In de annalen lezen we verder:

'April 1919. Wijn het aantal meisjes onzer leerschool langzamerhand te groot wordt om in de lokalen 2 negenmaandsche klassen te plaatsen, zullen we terug moeten naar de jaarklassen en dan in elk lokaal 1 klas.

Daarvoor zijn dan noodig de beide benedenlokalen, die tot nu toe voor bewaarschool en speelkamer dienden. Deze moeten daartoe heel wat verbouwd worden'.

Oorspronkelijk had het gebouw twee aparte ingangen, een voor de kleuters en een voor de oudere kinderen. Aangezien de benedenlokalen niet langer voor de kleuters gebruikt zouden gaan worden, werd besloten één van de twee ingangen

dicht te maken.

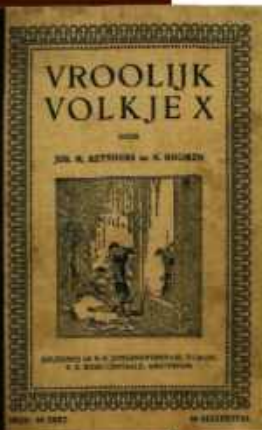
Tevens kon de oorspronkelijke scheidingwand tussen het zgn. wachtlokaal en het speellokaal worden verwijderd, zodat er een (grotere) ruimte voor een eerste klas zou ontstaan.

Het bouwplan werd opgesteld door timmerman Voorendt.

Districtschoolopziener Jansen keurde het plan goed met de aantekening dat de trap, die naar de tweede verdieping voerde, afgebroken en achter in de gang geplaatst moest worden. De pastoor gaf hierop opdracht de trap dan ook naar de derde verdieping door te trekken.

Op 15 mei 1919 was het lokaal al zover klaar dat de eerste klas er voorlopig in kon.

9. Twee leesboekjes uit de serie 'Vroolijk Volkje'. Links: boekje 10 uit 1912 met een binnenpagina en rechts omslagboekje 1 uit 1922.

Bewaarschool naar de overkant

Intussen zat het kerkbestuur niet stil. Met hulp van boer Kromwijk, de vader van zuster Maria Wilhelmina werd aan de overkant van de Kloosterstraat een bergplaats en het ernaast gelegen huis gekocht om er een voorlopige bewaarschool van te maken (zie afb. 16). Toen daar alles gereed was, trokken zuster Maria Antonia en zuster Maria Emerita met alle kleintjes in een feestelijke optocht er naartoe. *'Ze waren allemaal op z'n zondags gekleed en hadden vlaggetjes in hun hand. Toen iedereen zat, kwam Pastoor Brom de school inwijden, geassisteerd door kapelaan Sinnige.*

Behalve de overste uit Amersfoort, Sr. Superieur Marie Pacomia, waren nog enige zusters aanwezig, alsook burgemeester Kronenburg, de heren Kromwijk en Pompe beiden met echtgenote, Cornelia Kromwijk en kerkmeester de heer Van Sijl. Na afloop van de plechtigheid werden de kleintjes op koekjes getraceerd'.

Zes klassen in een schoolgebouw

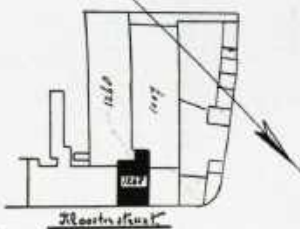
Na de grote vakantie van 1919 kon op 1 september de bewaarschool van start, maar de leer- en naaischool echter nog niet. De trappen en gangen waren nog niet klaar. Op 15 september was alles

gereed. De verbouwing was een grote verbetering!

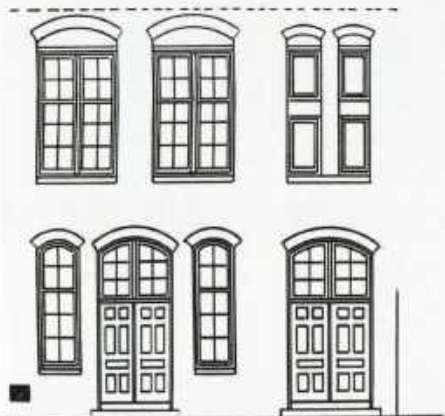
De rust was echter van korte duur. Op 17 december kreeg juffrouw Van deBerg van de naaischool in haar klas bezoek van een schoolhoofd uit Utrecht. Deze vertelde, dat volgens de nieuwe schoolwet 'De Visser', de naaischool vóór 1 januari uit het lokaal moest, aangezien dit bestemd was voor de leerschool en geen andere bestemming mocht hebben. Anders zou de subsidie in gevaar komen. Dadelijk werd de pastoor op de hoogte gebracht die terstond aan het organiseren sloeg. Voorlopig kon de naaischool weer terecht in de salon van gebouw 'Concordia'. De leerschool had nu zes lokalen met in ieder één klas. De komende jaren was de klasindeling als volgt:

	1922	1924
1e klas	juffr. Mina Blom	juffr. Bertha v.d. Berg
2e klas	juffr. Bertha v.d. Berg	zr. Angelica
3e klas	juffr. Cor Goes	juffr. Heppel (uit Utrecht)
4e klas	zr. Jozephie	juffr. Mina Blom
5e klas	zr. Angelica	zr. Jozephie
6e klas	zr. Gertruda	zr. Gertruda

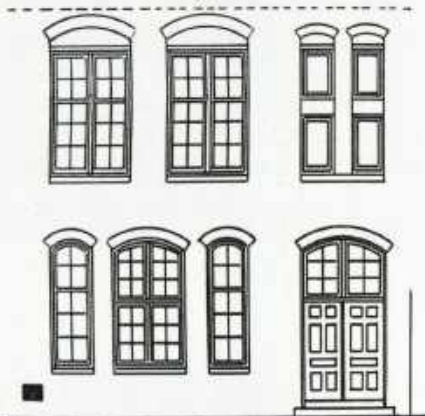
Situatie
Section F

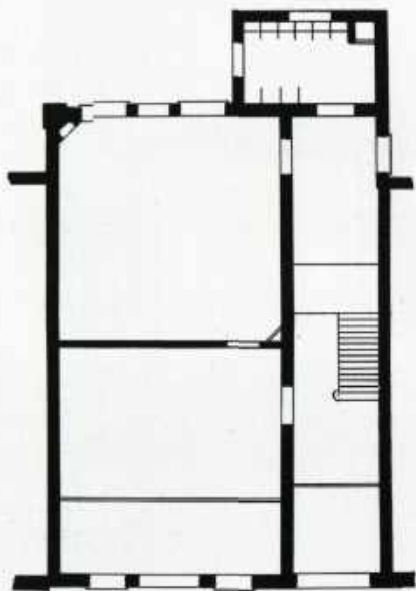
Voorgevel

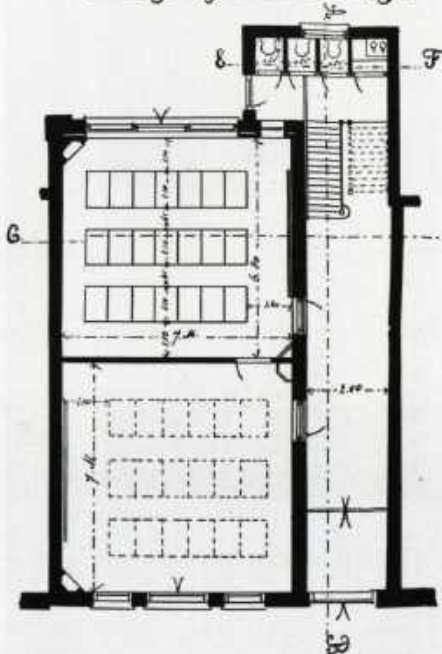
Voorgevel

Begane-grond huidige toestand

Begane-grond verbouwing

10. Linksboven de gevel van 1905 met een deur voor de kleuters en een deur voor de oudere kinderen. Rechtsboven de gevel na de verbouwing van 1919. De linker deur is vervangen door een venster.

Linksonder de begane grond in 1905. De kleuter-ingang (de bewaarschool) leidde naar een tochtportaal met daarachter de bewaarlokalen. Rechtsonder de begane grond in 1919. De trap is naar achteren geplaatst en in de uitbouw aan de achterzijde is een toiletgroep aangebracht.

11. De befaamde borduurwerkjes uit de twintiger jaren. De kunst van het goede kruissteekje stond in hoog aanzien.

De jaren twintig

Rien Both (geb. 1912) herinnert zich: "Ik was zes jaar toen we van IJsselstein naar Kuilenburg verhuisden en tien toen we weer terug kwamen, naar de Poortdijk. Zuster Antonia was hoofd van de kleuterschool. Er was zuster Josephine. Die kwam op de hoek van mijn bank zitten. Zij had mooie zachte handen. Dat vond ik zo mooi! Mijn moeder had ruwe werkhandsen. Ik herinner me ook dat de kinderen van de vijfde en de zesde klas

12. "De Heilige Communie gebeurde in twee klassen. In de eerste of tweede klas voor het 'klein aanpakken' en in de hoogste klas voor het 'groot aanpakken', dat is het plechtig aanpakken. Dan werd er door de zuster of de juffrouw over verteld en werd er geïnfuseerd in de kerk".

gen. Ik ben ook op de naaischool geweest bij zuster Padua, maar heb nooit examen gedaan. Meestal moest je verstellen."

Coby van Sijl (geb. 1918) vertelt: "De kleuterschool heette toen nog bewaarschool. Daar was een zuster. We moesten dansen, spelen, zingen in de kring lopen. Misschien ook wel tekenen, ja poppetjes en rondjes tekenden we. Op de bewaarschool zaten wel jongens, op de leerschool niet'. Er zal wel niet veel materiaal geweest zijn om meer te doen! Voorts herinnert zij zich de leerkrachten:

'Zuster Cosma had de zesde klas en zuster Francisca gaf handwerken in de klas. Zuster Padua gafles op de naaischool en zuster Antonia gaf pianoles. Juffrouw Van de Berg, een hele dikke vrouw, 'dikke drol', was geen aardig mens en zuster Gertruda was heel klein. Juffrouw Heppel was een leuke juf. Juffrouw Crone kon geen orde houden, daar had ik medelijden mee. Dan kwam zuster Cosma die zo te keer ging dat het gauw stil

- H. Meester met H. Communie
- Achter 's deurtje van het altaar, Wonen zij waacht, Iere Bloem, En een (j) van helge Engelen, Kaktid' verlijnd voor (j) een (*)
1. Deze kinderen rollen te Communie gaan. Ze zijn machter en Iere selen sijn schout. Nu gaan se sich voorbereiden, dat doen se met de priester, se Iere selen sijn van de Min.
  2. De priester komt naar het altaar. Hij draagt de kelt; op de kelt ligt een goeden schaalje, en daarop ligt het brood. De wijen te al klaar gezet in de karnen, op zij van het altaar.
  3. Het altaar te Meer. De karnen sijn aan. Het Misboek te open. De priester begint met ook voor te bereiden. Hij Iere selen aan het altaar, en zegt tot God, dat hij sijn heert over sijn zonden. En vraagt dat God se zonden wil weg nemen uit sijn oet. Wij Ieren ook se:

op de trap stonden en de anderen in de gang. We zongen dan een lied van 'O Heilige Agnes onze moeder' of zoiets. Zuster Francisca gaf handwerken. Je leerde dan van die stijve din-

werd en ach, juffrouw Crone, zij stond een keer te huilen, dat vond ik erg. Bets Mulder uit het gezin Mulder van de Plaats was ook juffrouw".

Naar en van school

Agaath Pouw (geb. 1926) vertelt:

"We moesten iedere morgen lopend naar de kerk met onze 'stukkenzak'. Dat was een stoffen zak met een koordje erdoor waarin ons brood zat. We liepen met een heel stel van de IJsseldijk, die van Vulto, van Van Vliet, van Kromwijk en van Montfoort. Je moest nuchter zijn voor de communie. Na de mis aten we ons brood op bij Hannes van Rooyen bij het sluisje. Later had mijn broer een fiets waar we wel eens met z'n vieren op zaten. Eén trapte, één zat op het stuur en twee zaten achterop. Mijn broer zelf zat op het zadel. Later had ik ook een fiets. Er was toen nog een tol op de IJsseldijk. Daar is ooit een vreselijk ongeluk gebeurd. Een motorfiets reed tegen de boom op. Ik zie het nog zó voor me. Als we thuis kwamen, moesten we eerst de witte schort af en andere kleren aan. We stikten van de honger, maar we moesten eerst een emmer aardappels schillen voor de volgende dag voor we mochten eten. In de winter mochten de 'buitenkinderen' 1 uur eerder weg om voor het donker thuis te zijn."

Mien van Sijl (geb. 1917):

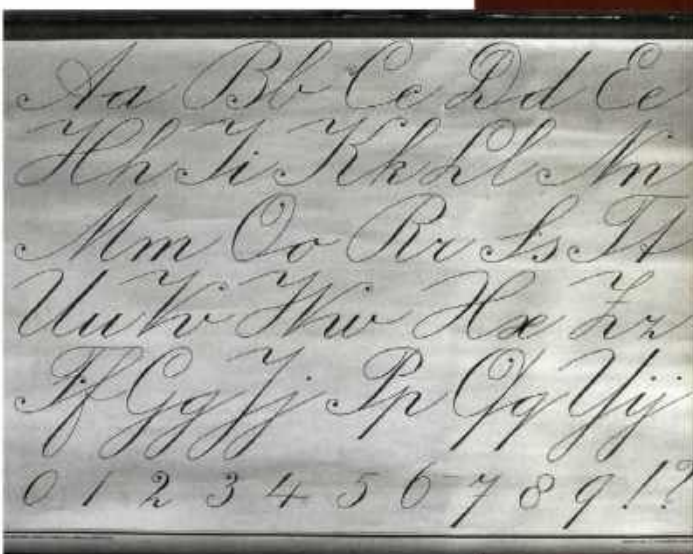
"Om negen uur begon de school. Wij moesten om half acht van huis vertrekken, lopend. Vaak liepen we samen met andere kinderen uit de Achtersloot. De kinderen van de familie van de Berg kwamen van verder uit de Achtersloot en de kinderen van de familie de Haas woonden meer voorin. Om acht uur moest je dan in de kerk zijn, nuchter, voor de heilige Communie, dat hoorde erbij. Daar zaten we dan, bank voor bank, iedere klas had zijn eigen plaats. En Cees van Wijk (van de Hogebezen) zat daar dan dikwijls tussen, op zijn eigen betaalde plek. Ook tijdens de schoolmis wenste hij op zijn eigen plaats te zitten, tussen de schoolkinderen in. De schoolmis duurde tot half negen. Nog voor de school begon

moest er ontbeten worden, want je had die ochtend nog niets gehad. De kinderen van ons gezin aten dan dikwijls bij mevrouw van Mourik in de Schapenstraat. Zij ontving ons dan en moeder gaf haar er dikwijls wat voor, een kannetje melk of eieren. Met slecht weer werden we soms met de brik door vader (Jan van Sijl) naar school gebracht en gehaald. Ik weet nog dat ik dan in de klas het geluid van paard en wagen hoorde. Dan wist je dat vader ons kwam ophalen."

13. Het 'katholieke leesplankje' met de beroemde aanhef .... aap, roos, zeef.

14. Een klassikale letterkaart zoals die voor de oorlog op de Agnesschool gebruikt werd.

De catechismus

Annie de Kuijer (geb. 1925): 'Een keer in de week kwam de pastoor (of kwam er een kapelaan in zijn plaats) een half uurtje. Ik geloof op vrijdag of zo. En de zusters vertelden 's ochtends wat. Vragen van de catechismus moest je thuis leren en dan werd dat op school overhoord. Daarvoor hadden we een catechismusboekje. Waartoe zijn wij op aarde?'

INLEIDING

1. *Waartoe zijn wij op aarde?*
(3) Wij zijn op aarde om God te dienen en daardoor hier en hiernaast gelukkig te zijn.
„Vrees God en onderhoud zijn geboden; dat is de gehele mens“. Psal. 12 : 13.
2. *Wie heeft ons geleerd, hoe wij God moeten dienen?*
(3) Hoe wij God moeten dienen, heeft vooral Jesus Christus ons geleerd.
„Jesus sprak: Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven“. Joh. 14 : 6.

Marie Heijman (geb. 1917):

"Ik ging met de fiets naar school, vanuit Lopikerkapel was dat een kwartiertje fietsen. Tussen de middag bleef ik op school en 's middags om vier uur fietste ik weer naar huis. Tijdens de schoolmis moest je je hoed dragen. Alleen was dat een beetje lastig, zo'n hoed op de fiets. Mijn hoed bewaarde ik daarom bij kruidenier Nico Vendrig. Daar gooide ik mijn hoed in een kist en dan zocht ik hem later weer op. Ook is het wel eens gebeurd dat ik op de schaats naar school ging. Wij reden dan vanuit Lopikerkapel over de Kromme IJssel naar IJsselstein. Dan gingen we met een hele groep."

Wil Miltenburg (geb. 1923):

"Er ging een bel en dan moest je in de rij gaan staan. Alle klassen stonden in de Kloosterstraat in de rij, met z'n tweeën naast elkaar en gingen naar binnen, klas voor klas."

Het overblijven

Mien van Sijl (geb. 1917):

"'s Middags bleven de buitenkinderen altijd over op school. Bij het overblijven zaten we allemaal bij elkaar in de klas, in de tweede klas, beneden, die grensde aan de tuin. Wij

moesten allemaal eerst eten, dan was er ook toezicht. Je mocht niet praten. Er was een overblijfzuster die streng op ons lette. Wij buitenkinderen durfden niet zo veel. De zuster had immers altijd gelijk. Stadskinderen durfden meer, die waren brutaler. Als moeder hoorde dat je ongehoorzaam was geweest, kreeg je thuis nog eens straf."

Agaath Pouw (geb. 1926):

"'s Middags aten we ons brood in de gang bij de bewaarschool op lange banken langs de muur. De granieten trap op, daar was de eerste klas. Daarna speelden we op de speelplaats van de bewaarschool."

De zevende klas

In 1923 begon men te denken aan een zevende leerjaar. Dat was bestemd voor leerlingen die de klassen al doorlopen hadden, maar nog leerplichtig waren en dus niet van school mochten. Wanneer die klas begon is niet precies bekend. Het ging maar om een klein groepje. Volgens enige oud-leerlingen zaten zij in een aparte rij bij de zesde klas. Marie Heijman (geb. 1917) vertelt verder:

"Ik woonde eerst in de Knollemanshoek, bij een tante en ging de eerste zes leerjaren in Montfoort op school. Toen ben ik bij mijn vader in Lopikerkapel gaan wonen en ging ik naar de Agnesschool in IJsselstein. De zuster zei toen tegen mij: 'Ja, in Montfoort staat het onderwijs lager aangeschreven dan hier, dus je zal wel een klas lager moeten'. Ik kwam dus in de zesde, maar een dag later zat ik weer in de zevende. Daar kwam ik bij juffrouw Crone, die kon de klas niet aan. Juffrouw Crone was een klein mensje, die stond te huilen voor de klas. Dat valt ook niet mee met die grote meiden als je zelf zo klein bent.

Na de leerschool ben ik enkele jaren naar de naaischool van Zuster Padua gegaan. Zij had heel dunne vingers, een heel bleek mensje, maar ze was wel groot. De naaischool bevond zich boven en de kleuterschool beneden in het gebouw aan de overkant van de straat, tegenover de Agnesschool.

Op de naaischool van Zuster Padua heb ik nog enkele diploma's gehaald. Eerst lingen en daarna kostuumnaaien. Het examen werd door de zuster gewoon zelf afgenomen. Sommige meisjes gingen door voor het diploma Coupeuse. Dat werd in Den Haag afgenomen. Wij gingen met zo'n vijftien of twintig meisjes en Zuster Padua met de trein naar Den Haag. Dat examen werd afgenomen in de Katholieke Nijverheidsschool, die naam stond op de gevel van de school".

Een nieuwe bewaarschool

Eind jaren twintig voldeed de bewaarschool niet meer aan de eisen van de tijd. In 1929 werd de bouw voor een nieuw schoolgebouw aanbesteed. Er werd ook ruimte gereserveerd voor het zevende lokaal van de Agnesschool. Op 11 maart werd een schutting geplaatst en begonnen met de sloop van de oude bewaarschool. De eerste klas zou voorlopig vrij zijn. Hier stak de inspecteur echter een

15. Diploma 'costuumnaaien' uit de dertiger jaren.

stokje voor. Er zou dan tot september geen eerste klas zijn hetgeen tegen de wet was. De overste stuurde de inspecteur door naar de pastoor en diezelfde avond nog was de zaak beklonken. De meisjes konden zolang terecht in de jongensschool o.l.v. een der onderwijzeressen. Deze klas moest dan wel een aparte ingang krijgen, gescheiden van de jongens! Op 1 mei trok juffrouw Mulder met haar leerlingen richting St. Nicolaasschool aan de Molenstraat.

16. In 1919 worden aan de overkant van de Kloosterstraat in twee panden de bewaarschool gevestigd. In 1929 worden deze panden gesloopt voor nieuwbouw (zie afb. 17). (foto: collectie M. Berkien)

17. In 1930 wordt de oude bewaarschool (afb. 16) afgebroken en een nieuwe bewaarschool of kleuterschool (Theresiaschool) gebouwd.
(foto: collectie M. Berkien)

Ze bleef daar lesgeven tot de nieuwe school klaar was. Op 14 januari 1930 was het zover. De dag begon met een mis in de kerk waarbij alle kinderen aanwezig waren. Daarna ging het richting nieuwe school waar om half elf de inwijding door deken Heinen volgde. 's Middags kregen de kinderen vrijaf en de volgende morgen kon juffrouw Mulder met haar klas voor het eerst in een eigen lokaal.

Zuster Angelica

Op 28 juli 1932 was het groot feest.

18. De in 1932 ingemetselde naamsteen van de Agnesschool.

Zuster Angelica vierde haar gouden kloosterfeest. Tevens was ze bijna 50 jaar als hoofd aan de Agnesschool verbonden. Namens de oud-leerlingen sprak mevrouw Ruys-van Rooijen een woord

van achting en liefde tot de jubilaire en bood haar een cadeau aan, bestaande uit een fraaie hardstenen gevelsteen. Hierin stond met gouden letters de naam St. Agnesschool (ontwerp: architect van Zelst). Namens de collega's sprak juffrouw van de Berg woorden van dank en gelukwensen. Zij bood een glasplaat aan met het opschrift 'Maria Gesticht'. De volgende dag was het feest voor de schooljeugd.

Marie Heijman (geb. 1917) herinnert het zich goed:

"De kinderen hadden een gedicht ingestudeerd. Ik herinner mij nog een aantal regels uit dat gedicht. Dat ging ongeveer zo:

Het hoofd van de Sint Agnesschool viert haar gouden feest,

Daarom van dez' kinderrij ieder juicht om 't meest

Zusters, kinderen, allemaal brengen als om strijd

Blijf aan haar liefde, trouw en aanhankelijkheid

Vijftig jaren is 't geleen dat klonk uw Bruidegomsstem

En gij gaast uw offer blij levenslang aan Hem."

Hoe het feest verder verliep weten we niet. In het zusterhuis werd het jubileum op 10 augustus gevierd. Veel oud-leerlingen zoals Coby van Sijl (geb. 1918)

herinneren zich zuster Angelica:

"Zuster Angelica was hoofd en daar waren we bang voor. Ik herinner mij haar als een statige, lange zuster, streng, daar hadden we ontzag voor. Een vrijdagavond moest ik

nablijven. Ik ben toen zo bang geweest omdat ik dacht dat ik tot maandagmorgen moest nablijven.

Je mocht niet praten op de w.c. Als je dat deed, kwam zuster Angelica. Die liep altijd rond, zij had geen klas dus liep altijd orde te houden. Dan kreeg je straf. Ik weet nog dat zij de deur open trok en dan moest je een poosje in de hoek staan. Soms moest je strafregels schrijven."

Zuster Angelica vertrok in 1937 naar Lage Vuurse om daar haar laatste jaren door te brengen. Ze overleed in 1944.

De processie en de kersenboomgaard

Jo van Maurik (geb. 1928):

"Ik woonde in de Kloosterstraat, tegenover de school. In de eerste klas zat ik bij zuster Verana, in de tweede klas bij juffrouw van de Berg, in de derde bij juffrouw Crone, in de vierde bij juffrouw Meyer, in de vijfde bij zuster Antonia en in de zesde en zevende bij zuster Basilio. Na zes klassen moest ik een jaar naar de zevende klas, omdat ik nog leerplichtig was. Die zevende klas had toen maar zes leerlingen, gewoon in een aparte rij bij de zesde klas van zuster Basilio.

Juffrouw van de Berg was een oudere vrouw. Zij was vaak ziek en werd dan vervangen door juffrouw Nieuwenhuys, een dochter van meester Nieuwenhuys. Juffrouw Crone vond ik een echt dametje, juffrouw Meyer een knappe vrouw en zuster Antonia was

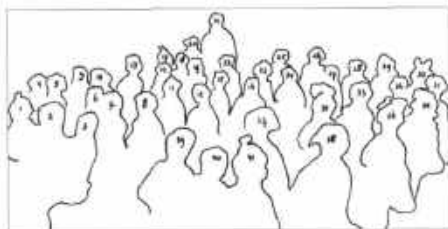
19. Sacramentsprocessie in de jaren dertig.

20. Schoolfoto uit 1938. De zusjes van Maurik werden samen geportretteerd.

21. Naar de kersenboomgaard in 1938. Achterste rij van links naar rechts: Corrie Peek, Riek van Dijk, zr. Simpliciana, zr. Antonia, ??, Thea de Haas. Eronder staand: Jannie Balk, Annie van Sijl, Annie Tersteeg, Rietje van Beek, Dora van Vliet. Zittend of gehurkt van links naar rechts: Door van de Anker, Riet Kuif, ??, Alie Verhoef, Thea de Haas, ??, Bep van Sijl, Alie Baars, Riet Batenburg, Jopie van Maurik, Joop van Breukelen.

22. De klas van
juffrouw Mulder,
begin jaren dertig
1. Agnes van
Doorn
2. Riek van Dijk
3. Clasiën van
Mildert
4. Willy (van der)
Neut
5. Riek van Schaik
7. Annie van Mil
8. Annie de Kuijer
9. Annie van Beek
12. Willie Mulder
13. Mien Bakkers
15. Riek Tersteeg
16. Tonia Rovers
21. Juffrouw
Mulder
22. Marie
Kromwijk
23. Gerda Pompe
24. Tonia van de
Hoogen (?)
26. Agaat Pouw
28. Riet (Riek?)
van Vliet
29. Anneke van
de Hoogen
34. Riek van
Rooijen
35. Joop
Miltenburg
36. Jopie Moes (?)
38. Annie van
Montfoort
40. Agnes Kok
41. Marie Kok

een schat. Zuster Basilio werd 'zuster Lip' genoemd. Zuster Francisca gaf handwerken. Dat was een klein zusterdje en een apart type. Ze had zo haar favoriete leerlingen. De schoolfoto samen met mijn zusje Lenie is gemaakt in de vierde klas. Ik herinner mij ook dat ik meeliep in de Sacramentsproces-sie. Begonnen werd met het lied 'Aan U, o Koning der eeuwen'. Daarna ging de stoet over trappen en gangen door de hele school. Soms liepen we ook door de Benschopperstraat langs de kerk naar het Plantsoen. Ik weet nog van het jaarlijkse tochtje naar de kersenboomgaard."

De eerste klas omstreeks 1930

Annie de Kuijer (geb. 1925):

"Zuster Angelica is heel lang op de Agnes-

school geweest. Ook herinner ik mij zuster Basilio als hoofd van de school, een bijdehante zuster, niet onaardig. Ik ging lopend naar school met mijn zusjes. Als de bel ging moest je in de rij gaan staan. We droegen klompen, die stonden op de gang. Veel meisjes hadden een schort voor en lange kousen aan tot over de knie. Op de foto zie je ons zitten. Wij zaten met maar liefst 40 kinderen in de klas. Ik herinner mij nog goed de kachel in het lokaal. Die werd iedere morgen aangemaakt door de zusters die naast de Agnesschool woonden. Het was een grote zwarte kachel waar kolen in werden gestookt. We gingen alle dagen naar school van maandag tot en met vrijdag. Van 9.00-12.00 en dan weer van 13.30-15.30. Ook op woensdag gingen we 's middags naar school."

Een zilveren jubileum

Op 8 mei 1935 vierde juffrouw Van de Berg haar zilveren jubileum als onderwijzeres aan de Agnesschool. Volgens de annalen hadden de zusters de benedenlokalen in de kleuterschool ontruimd en versierd. Daar kwamen alle klassen bij

elkaar, behalve de nieuwe 1e klas. Moeder Cornelia en het oud-hoofd zuster Angelica begeleiden de feestelinge tegen 10 uur naar de overkant. Daar werd ze verwelkomd met een mooi feestlied. Na de toespraak van zuster Angelica begonnen de feestelijkheden. Die bestonden uit een cantate, toneelstukjes, reidansen, zweefdansen, enz. Ondertussen waren ook pastoor de Grijs en leden van het kerkbestuur gearriveerd. De pastoor sprak een woord van erkentelijkheid, vooral 'wegens hare Paapse Stoutigheden' die ook zij meermalen begaan had. Tenslotte bood hij haar een envelop aan 'welks inhoud (f 55,-) ze zelve een divan zich kan aanschaffen'. Om 12 uur vertrokken de kinderen met hun traktatie, bestaande uit twee koekjes en een reep chocolade. Hierna begon de receptie. Om half twee was het feest voor de damesonderwijzeressen. *'In de loop van de middag kwam de auto van taxi van Bennekom voor (besteld door Moeder Cornelia) die de dame netjes naar Utrecht bracht'.*

De meidagen van 1940

Met de terugtrekking van de Nederlandse troepen bij de Duitse inval van 10 mei 1940 sloegen veel landgenoten op de vlucht. Volgens de schoolannalen:

'13 mei: ze Pinksterdag.

Daar er veel vluchtelingen het stadje binnestroomden was in een ommezien de leer- en Fröbelschool vol. Toch konden de vluchtelingen hier niet blijven, ze zouden naar Gouda gaan. Tegen 6 uur kwamen er allerlei auto's en wagens. Tot veewagens toe. Te ongeveer acht uur waren allen vertrokken.

Op 14 mei ongeveer vier uur in de morgen werd er met een ruk aan de bel getrokken. Het waren soldaten. In een ogenblik was ons huis en school in een kazerne herschapen. De teruggetrokken troepen van de Grebbelinie kwamen hier een onderkomen

zoeken. Het waren hier bij ons de politietroepen en de Rode Kruissoldaten. Dus de elite van ons Nederlandse leger. Ze waren zeer vermoeid en afgemat. We liepen met bakken water, zeep en handdoeken. Toen koffie en brood. Zienderogen knapten onze jongens op. Ondertussen werden in de klassen van de school de banken op elkaar gezet. Bedden die over waren uit het Gesticht er heen geslept. Ze hadden rust nodig na zulke dagen van spanning. Ze sliepen dan ook in een oogwenk. Ons stadje was in die tussentijd overvol. Er waren meer soldaten dan burgers. Het plantsoen stond vol met allerlei auto's. Het werd boven IJsselstein nu ook drukker met vliegtuigen. Ze schenen de teruggetrokken troepen te achtervolgen. Er werd soms hevig uit de lucht geschoten, maar O.L. Vrouw van Eiteren waakte over Haar trouwe Mariakinderen. Geen enkele burger of soldaat werd hier gedood of ook maar gewond. De toevloed van vluchtelingen was nog niet ten einde. Te ongeveer een uur kwamen de Zusters uit Jutfaas. Wij stonden onze recre-

23. Entree van de Agnesschool zoals alle oud-leerlingen zich herinneren.

atiekamer af. 's Nachts sliepen ze op de linge- en Mariakamer. Ongeveer half zes kregen onze soldaten warm eten. Zr. M. Bernardus had voor hen gekookt, daar de veldkeuken in het tumult was achtergebleven. Ook de zusters van Jutfaas aten toen mee. Net toen de soldaten wilden gaan eten, kwam de Commandant zeggen, dat de strijd gestaakt was. Het was een hard gelag voor de soldaten. Ze smeten hun wapens neer. Er werd niet veel gegeten, maar verder gedroegen zij zich zeer correct. Vrijdag 17 mei gingen de soldaten uit de leerschool. De Fröbelschool bleef nog een week bezet. De leerschool werd van 20 tot 25 mei grondig schoongemaakt. Op 28 mei begon de school weer.'

De oorlogsjaren

In de oorlog draaide de school zo goed mogelijk door. Wel is er even onduidelijkheid over de status van de school, vanwege een brief van het ministerie. De brief, gedateerd 27 mei 1941, gaat in op de leiding van de school. Het Bestuur van de 'R.K. Meisjesschool, Kloosterstraat 9, IJsselstein' reageert binnen twee dagen in haar brief als volgt:

De loonstaat van januari 1941 laat de zes namen van de leerkrachten zien: Mej. Crone, Mej. Meijer, Mej. Mulder, Zuster Basilio, Zuster Antonia, Zuster Georgia.

Op 11 september 1944 kwamen Duitse soldaten het klooster en de schoolgebouwen bezetten. Tot aan de bevrijding bleef het een komen en gaan van Duitse militairen. Leden van het Duitse Rode Kruis deden van hieruit hun werk.

Lenie van Doorn (geb. 1934):
"Soms was het erg gevaarlijk om naar school te gaan wegens de beschietingen. Op het laatst konden we niet meer van Geinoord af onder het viaduct door. Wij zijn toen 3 maanden thuis gebleven. Iedereen is in 1945 blijven zitten. Later gingen we alsnog over."

Na de oorlog gingen de kinderen niet meer in mei over, maar in september. In het nieuwe schoolleerplan werd in 1946 opgenomen: 'De aanneming van nieuwe leerlingen heeft gewoonlijk plaats op 1 september'.

Brief 1941

...Het hoofd der school is niet ontslagen, en wel om de volgende redenen:

1 Het Bestuur der school heeft vanaf de oprichting der school - 5 Nov 1878 - de Congregatie der Zrs. v. O.L. Vrouwe van Amersfoort belast met de zorg voor de schoolaangelegenheden. Dus wordt de school beheerd door 'n onderwijsgevende Congregatie.

2 Het onderwijzend personeel werd eerst uitsluitend en daarna voor 't grootste deel betrokken uit leden van die kloosterorde. Tot 1905 bestond 't personeel uitsluitend uit 4 religieuze leerkrachten (waarvan 1 vakonderwijzeres). Geleidelijk werden later tot 3 leken bij benoemd.

Op 31 Maart 1941 waren aan de school verbonden:
5 rel. leerkrachten (hoofdonderwijzeres zelfstandig werkend, kw. met akte en 2 vakleerkrachten) en 3 leken-onderwijzeressen

Met de meeste hoogachting, van 't Bestuur voornoemd.

In 1942 maakte juffrouw Crone een klasfotografie. Deze klas hield in 1987 een reünie. Op de 'nieuwe klasfotografie' was niet iedereen aanwezig. Zij kwamen later alsnog bij elkaar met juffrouw Crone, die in 1989 is overleden.

NRN, ORSTAT, W. H. Waddenberg, M. S. C. 18e eeuw, Tilburg, 11 Juli 1935
EVLAGEUR, F. N. J. Hendrick, Vic. Gen. Buss, Breda, 17 Juli 1935

Lijst met geïnterviewden

- Riek Vink - van Dijk (geb. 1925)
- Annie Westerhout - de Kuijer (geb. 1925)
- Marie van Doorn - Heijman (geb. 1917)
- Mien Bunnik - van Sijl (geb. 1917)
- Coby Voorendt - van Sijl (geb. 1918)
- Bets Kok - Vink (geb. 1909)
- Rien van Vliet - Both (geb. 1912)
- Agaath Westland - Pouw (geb. 1926)
- Wil Tersteeg - Miltenburg (geb. 1923)
- Jo Pape - van Maurik (geb. 1928)
- Lenie Kolsteeg - van Doorn (geb. 1934)
- Agnes Kok (geb. 1926)

Bronnen

- Fotocollectie Marcel Berkien
- Archief Stichting Historische Kring IJsselstein
- Archief Zusters van O.L.V. te Amersfoort
- Archief Nicolaasparochie
- Bisschoppelijk archief Utrecht

- Gemeentearchief IJsselstein
- Archief van de Agnesschool
- Verzameling van Mevr. H.M. Timmermans- van der Meyden te Malden
- De Vijfheerenlanden
- Zenderstreeknieuws
- Utrechts Nieuwsblad
- Eembode
- Oosthoek's Encyclopaedie 4e druk
- Ton H.M. van Schaik, Katholiek rond de Basiliek, IJsselstein 1987
- J.G.M. Boon, IJsselstein voor en na 1900,
- Jo Claes e.a., Sanctus, meer dan 500 heiligen herkennen, Leuven 2003

Met dank aan zuster Agnes Marie, de vele oud-leerlingen en oud-leerkrachten die hun foto's en hun verhalen ter beschikking stelden. In het bestek van dit boekje kon niet alles geplaatst worden; dat bewaren we voor een volgende keer!